

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ФАХОВА ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Денисенко Н.Г.

Луцький педагогічний коледж

Досліджено класифікації видів мобільності за професійним спрямуванням та специфічно-фаховими ознаками. Особливість поданих матеріалів полягає в тому, що автором розглянуто поєднання таких видів мобільності, як «професійна мобільність», «педагогічна мобільність» та «кар'єрна мобільність» у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Універсальними підходами до розкриття сутності означених термінологічних поєднань визначено андрагогічний та конструктивний. Вказано, що проблема професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури є новим явищем в національній педагогічній науці. Подано власне тлумачення поняття «кар'єрна мобільність у фізичному вихованні».

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, педагогічна мобільність, кар'єрна мобільність, майбутній вчитель фізичної культури, андрагогічний підхід.

Постановка проблеми. На сучасному етапі у вищих навчальних закладах педагогічного спрямування здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, яка спрямована на задоволення потреб держави у кваліфікованих мобільних кадрах. Саме тому нагальні потреби мобільності XXI століття, розвиток соціального знання, загальна трансформація світоглядних і моральних цінностей, диктують відповідне оновлення національної системи освіти, що має закладати фундамент держави.

Вважаємо, що ставка може бути зроблена на професійну мобільність, тому як головне завдання сучасної фізкультурної освіти в Україні полягає в інтенсивному впровадженні інноваційно-мобільних технологій навчання, як найважливішого інструмента, за допомогою якого нова освітня парадигма може бути впроваджена до життя.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідницька робота буде виконуватися в рамках науково-дослідної теми: «Теоретико-методичні засади професійної підготовки фахівців в умовах інформатизації освіти», зареєстрованою Українським інститутом науково-технічної і економічної інформації (державний реєстраційний номер 0115U002901).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на численну кількість досліджень [5; 8; 9; 11], присвячених визначенню означеного терміну – знаходимо тлумачення поняття «мобільності» за професійними і специфічно-фаховими ознаками, серед яких: «професійна мобільність», «педагогічна мобільність», «професійна мобільність вчителя» та «кар'єрна мобільність».

Універсальними підходами до розкриття сутності означених термінологічних поєднань, на нашу думку, є андрагогічний підхід як базис формування професійної мобільності у майбутніх учителів фізичної культури, особливість яких полягає в необхідності переведення студента в «новий статус» з позиції «мене навчають» на позицію «я навчаюсь впродовж життя», та конструктивний, що асоціюється у нас з педагогікою «конструктивізму», яка базується на активності особистості, її мобільності, цілеспрямованості в освітній діяльності і у подальшому кар'єрному зростанні. Отже, розставляючи акценти подібним чином та переносячи їх на реальні фізичного виховання, можна стверджувати про різну імплікацію природи поняття «мобільність».

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зауважуємо, що теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що у сучасний період обґрунтовано і розроблено низку методологічних підходів до системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, серед яких особливого значення набули такі: історіографічний, андрагогічний, професіографічний, ресурсний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний, задачний, конструктивний, дуальний тощо. З'ясуємо зміст поняття «професійна мобільність» крізь призму андрагогічного та конструктивного підходів.

Мета статті. На основі аналізу андрагогічного та конструктивного підходів з'ясувати зміст понять «мобільність», «професійна мобільність», «педагогічна мобільність», «кар'єрна мобільність», довести ефективність формування професійної мобільності у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. З'ясуємо зміст поняття «професійна мобільність». Достатньо ґрунтовно його зміст розкрито в наукових працях Д.Прохоренко, які присвячені проблемі з'ясування означеного терміну в педагогічному аспекті. Учена розглядає професійну мобільність як «один із видів соціальної мобільності, який визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня свого професіоналізму, а також здатністю швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне і національне середовище» [9, с. 68].

Визначені у різних наукових розвідках теоретичні конструкти мобільності безпосередньо пов'язана з процесом професіоналізації особистості. Не випадково А. Мудрик виділяє поняття «педагогічна мобільність» і тлумачить цей феномен як «...постійну потребу в новій інформації; як реакцію вчителя на різноманіття стимуляторів, котрі мають місце в його педагогічній діяльності; як готовність до змін (місця роботи чи проживання, характеру відпочинку, соціальної групи) [6, с. 109]. З огляду на вищезазначене Н. Брижак [2] виокремлює чотири групи педагогічних працівників за їх ставленням до мобільності серед

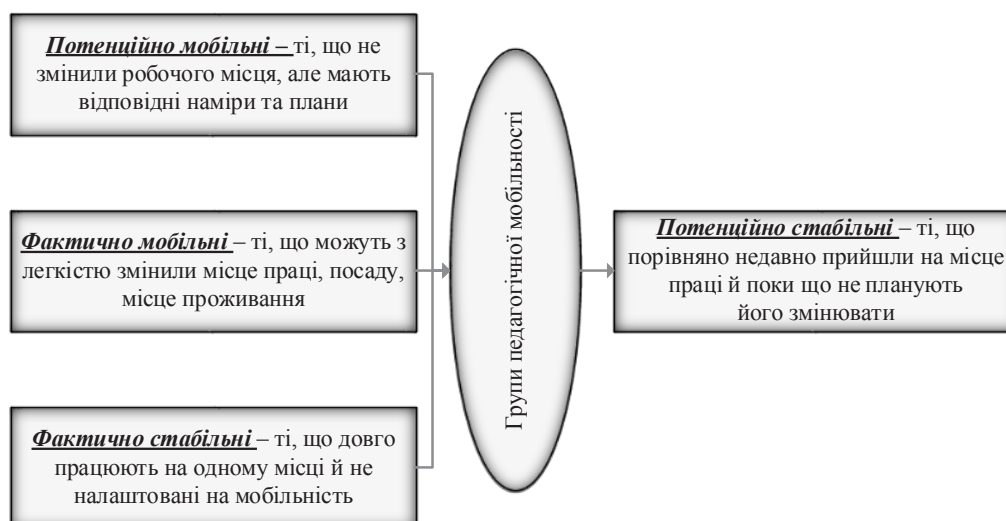

Рис. 1. Класифікація груп педагогічної мобільності за Н. Брижак

Джерело: розроблено автором за даними [8]

яких зустрічаються потенційно мобільні, фактично мобільні, фактично стабільні та потенційно стабільні. Нами згруповані означені види педагогічної мобільності та, що демонструє рис. 1.

Конструктивним для нас є наукова позиція Р. Пріми про те, що у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури також потрібно враховувати, що на внутрішньому ринку праці педагогічна мобільність заявляє про себе як «сходінка» вертикального просування, а «формуванню мобільності сприяє фахова діяльність вчителя за умови його самоосвіти і саморозвитку (розгорнута мережа бібліотек, спортивних комплексів, засоби масової інформації, теле-відео-комунікації, Інтернет тощо), як важливі щаблі вертикальної освітньої циркуляції» [8, с. 38].

Мобільність у педагогічній сфері, зокрема у фізичному вихованні – це особлива якість особистості, що формується в процесі навчання, тренування і виховання та має найважливіший вплив на професіоналізм майбутнього вчителя фізичної культури.

Існує думка, що професійна мобільність вчителя фізичної культури проявляється в інтересі до процесів індивідуалізації в спорті й соціалізації людей з особливими потребами із урахуванням нових цілей і цінностей освітньо-оздоровчо-рекреаційного процесу, як зміна положення людини на ринку праці. Акцентуємо, що нами виділено варіанти педагогічної мобільності вчителя фізичної культури, які демонструє рис. 2.

Слід зауважити, що специфічними ознаками педагогічної мобільності, як слушно підтверджує Л. Фамілярська є «...рухливість; здатність швидко щось виконувати; здатність швидко діяти, приймати рішення і відповідати за них; здатність швидко орієнтуватися в обставинах, знаходити потрібні форми діяльності» [11, с. 119].

Дисертація Ю. Клименко «Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу» (м. Умань, 2011) ілюструє спробу також визначити поняття «педагогічна мобільність». На основі глибокого аналізу наукових праць вченою розкривається сутність цього поняття, як «адекватне поєднання внутрішньої і зовнішньої її ознак,

тобто – професійної компетентності, гнучкості, новаторства, рухомості в освітньому просторі завдяки участі в освітньому обміні, що сприяє професійному збагаченню, забезпечує самовдосконалення і саморозвиток» [5, с. 20].

Суголосні рецепції феномену «педагогічна мобільність» простежити в працях Н. Грицькової. Вчена вважає, що «особливої актуальності проблема мобільності набуває у сфері професійної підготовки майбутніх учителів, оскільки педагогічна діяльність є однією з найскладніших за змістом і функціями» [4, с. 1]. Враховуючи ці обставини вчена тлумачить поняття «педагогічна мобільність» як «...приспособлення в мінливих умовах до одночасного впливу багатьох чинників, що потребує від педагога, з одного боку, бути адаптивним, а з іншого – динамічним, креативним, неупередженим, здатним вирішувати нестандартні завдання та ситуації, вільно переходити від одного виду професійної діяльності до іншого» [4, с. 1].

Отже, аналізуючи витлумачення поняття «педагогічна мобільність» ми повністю поділяємо думку вищезгаданих вчених, що для того щоб жити і успішно реалізовуватися в сучасному динамічному світі, майбутній вчитель фізичної культури повинен бути мобільним, володіти гнучкістю, здатністю робити вибір, швидко адаптуватися зорієнтуватися у просторі, миттєво орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні шляхи для успішного розв'язання професійних задач.

Проаналізувавши багатогранну перспективу трактування означеного поняття, можемо ствердити, що педагогічна мобільність чи її різновиди поза аналізом особистісних характеристик педагога буде достатньо узагальненою. На думку одного із найвідоміших сучасних дослідників мобільності Л.Сушенцевої «проблема особистісної педагогічної мобільності з особливою гостротою актуалізувалася після прийняття Резолюції розвитку освіти протягом усього життя (27 червня 2002 р.), яка є продовженням резолюцій, прийнятих у Лісабоні й Барселоні, та створює основи для більш тісного співробітництва в галузі професійної освіти і навчання з країнами ЄС [10, с. 279]. Аналізуючи

Рис. 2. Класифікація варіантів педагогічної мобільності фахівця з фізичного виховання

Джерело: розроблено автором за даними [11]

саме ці аспекти мобільності І. Герасимова визначає поняття «мобільність майбутніх освітніх фахівців», як «базис педагогічної теорії, її ядром, яка виконує функцію своєрідного передтеоретичного оформлення та опису наукового знання» [3, с. 35]. Визначення вченою поняття «особистісна педагогічна мобільність», свідчить саме про осмислення «комплексного підходу до проектування змісту освіти майбутніх учителів, вибору відповідних засобів і форм навчання з опорою на особистісно-орієнтовані, особистісно-розвивальні засади організації освітнього процесу, що забезпечує здатність виявлення мобільності особистості в подальшій професійній діяльності» [3, с. 36].

Зауважуємо, що висвітлення матеріалів сучасних досліджень, які присвячені проблемі педагогічної мобільності, дозволяє виділити і інші наукові погляди щодо визначення її сутності. Так, незвичними із сучасного погляду видаються авторські класифікації педагогічної мобільності у поєднанні з іншими критеріями. Наприклад, розрізняють індивідуальну (особистісну) мобільність педагога (переміщення індивіда відбуваються незалежно від інших) та внутрішньогенераційну мобільність (інтрагенераційна) – це висхідна чи спадна мобільність окремої людини протягом її життя. Однак, логіка такого переміщення називається кар'єрою, котру визначають як зміну соціального статусу індивіда протягом власного життя.

У контексті зазначеного з опорою на тлумачні словники і теоретичні узагальнення вчених звернемо увагу на значущу роль кар'єрного росту майбутніх учителів фізичної культури. В ряді словників поняття кар'єри пов'язується з «досягненням популярності, слави, вигоди» (друге тлумачення кар'єри у Великому енциклопедичному словнику, акцент у розумінні цього терміну переноситься на «успішність просування у службовій чи якоїсь іншій діяльності (Словник іноземних слів: актуальна лексика, тлумачення, етимологія, 1997). Сама кар'єра визначається як «шлях до успіхів, видному положенню в суспільстві, на службовому поприщі, а також саме досягнення такого положення» (Ожегов С., Шведова Н., 1997).

Найбільш детальну типологію кар'єрної мобільності пропонує Є. Молл (1996, 2003), який виділяє вісім типів кар'єри, що значною мірою визначають організаційну поведінку сучасної людини назва з [назва з екрану]. Означені типи кар'єри і їхня коротка характеристика, виходячи з виділених критеріїв, представлені у табл. 1.

В аспекті дослідження кар'єрної мобільності майбутніх учителів фізичної культури ми виокремлюємо позиції М. Гербер, А. Віткінд, Г. Гроті, Н. Конвей і Д. Гест які стверджують, що у розвинутих країнах світу (Швейцарія, Німеччина, Франція та ін.) здійснюється поєднання традиційних і нових моделей кар'єр, що дозволяє виділити типи кар'єрних переваг реальних людей [1]. Автори пропонують власну типологію кар'єрної мобільності, яка узагальнено проілюстрована нижче за текстом (рис. 3).

Отже, аналіз літературних джерел спонукав нас до визначення власного поняття «кар'єрна мобільність у фізичному вихованні», яке буде сприятиматися нами, як *успішне просування майбутнього вчителя фізичної культури по шляхах професійних сходів протягом всього трудового життя, формування його фахових компетентностей як визначального фактору конкурентоспроможності, що сприяє його успішному переміщенню, зміні видів робіт на шляху до досягнення професійного або особистісного успіху на службовому поприщі, що виражається в оволодінні більш престижними видами праці, більш високій оплаті праці, більшій службовій відповідальності і владі.*

Отже, аналіз літературних і наукових джерел та власне бачення задекларованої проблеми дали можливість виділити види педагогічної мобільності, зокрема у фізичному вихованні за індивідуальними ознаками, професійним спрямуванням, за територіальною та просторовою вимірністю, за манерою орієнтації в суміжних галузях знань та за інноваційним потенціалом (рис. 4).

Висновки і пропозиції. Компаративний аналіз трактувань понять «мобільність» засвідчив, що їх сутність розглядається у контексті компетентності з прив'язкою до поняття «кар'єрний розвиток людини упродовж її життя», «особистісна

Таблиця 1

Типологія особистісної кар'єри (за Є. Молл)

	Тип кар'єри	Параметри класифікації			
		Швидкість просування	Послідовність займаних посад	Перспективна орієнтація	Особистісний сенс просування
1	Суперавантюрна	Дуже висока	Пропуск значного числа проміжних ступенів	Подальше швидке просування	Влада, розширення сфери впливу
2	Авантюрна	Досить висока	Пропуск 2-х посадових рівнів	Подальше швидке просування	Розширення сфери впливу, самоствердження
3	Традиційна (лінійна)	Визначається здібностями конкретного працівника, а саме протекціонізмом і зв'язками	Поступове просування вгору, іноді з нетривалим зниженням у посаді, можливий пропуск 1-го ступеня	Освоєння необхідних знань, умінь, навичок, накопичення досвіду взаємодії з людьми і впливу на них	Подальше поступове просування
4	Послідовно кризова	Відповідає швидкості змін	Можливий тимчасовий спадний рух	Боротьба за збереження займаної позиції	Реалізація особистих інтересів
5	Прагматична (структурна)	Відповідає найбільш простим способам вирішення кар'єрних завдань	Переміщення здійснюються в рамках одного і того ж рівня управління	Збереження займаної позиції	Реалізація особистих інтересів
6	Відбиваюча	«Нульова»	Кар'єра завершена	Утримання займаної позиції	Реалізація особистих інтересів
7	Перетворююча	Висока	Просування вгору як поступове, так і стрибкоподібне в нових галузях або сферах виробництва	Подальше просування	Рішення складних соціально значущих проблем, реалізація нових ідей
8	Еволюційна	Відповідає швидкості росту організації	Відповідає можливостям, що надаються організацією	Подальше просування	Поєднання громадських і особистих інтересів

мобільна активність» і може розглядатися з позиції інтелектуальної мобільності. Ми поділяємо наукові позиції проаналізованих досліджень що інтелектуальна мобільність проявляється в інших її видах, що за сутністю своєю є відображенням різних сфер діяльності людини, і визначаємо її як інтегровану особистісну якість, що системно поєднує інтелектуальні здібності та особистісні якості, які забезпечують готовність фахів-

ця швидко віднаходити, сприймати, обробляти й застосовувати інформацію, обирати оптимальні способи виконання завдань та швидко змінювати види і форми інтелектуальної діяльності без зниження ефективності останньої.

Безперечно, що високий рівень професійної компетентності є визначальним фактором конкурентоспроможності майбутніх учителів фізичної культури.

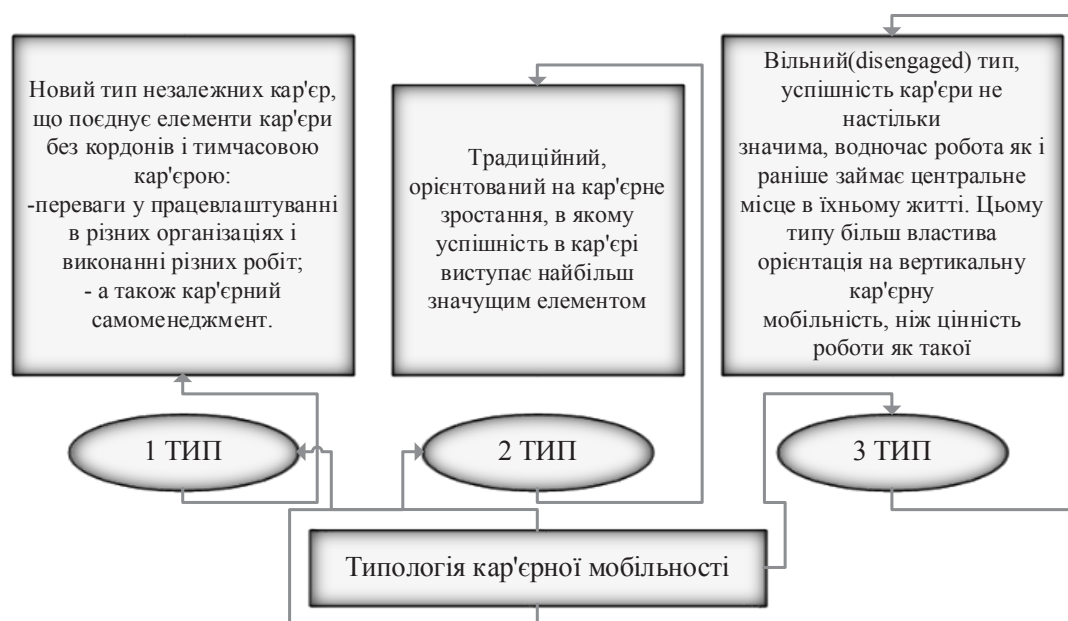

Рис. 3. Типологія кар'єрної мобільності за Gerber M.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

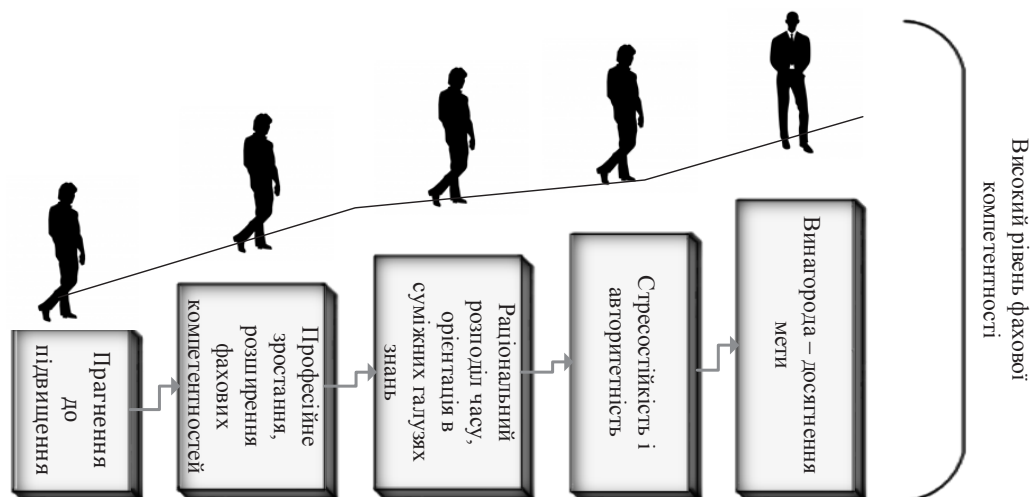

Рис. 4. Види педагогічної мобільності фахівця з фізичного виховання

Джерело: розроблено автором

Список літератури:

1. Gerber M. [a. o.] Generalizability of career orientations: A comparative study in Switzerland and Great Britain / M. Gerber, A. Wittekind, G. Grote, N. Conway, D. Guest // Journal of Occupational and Organizational Psychology. 2009. Vol. 82.
2. Брижак Н. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / Н. Брижак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2016. – Вип. 1. – С. 67-70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16.
3. Герасимова І.Г. Формування професійної мобільності на основі контекстного підходу [Електронний ресурс] / І.Г. Герасимова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 38(2). – С. 258-263. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38\(2\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38(2)_42).
4. Грицькова Н.В. Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи [Електронний ресурс] / Н.В. Грицькова // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_6.
5. Клименко Ю.А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю.А. Клименко. – Умань, 2011. – 20 с.
6. Мудрак В.І. Філософсько-освітні підходи до становлення фахової компетентності особистості в системі вищої освіти як реалізація співвідношення «особистість-інформація-знання» [Електронний ресурс] / В.І. Мудрак // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. – 2014. – Т. 22, вип. 24(2). – С. 73-78. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2014_22_24\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2014_22_24(2)_14).
7. Пантюк М.П. Аксиологічні основи професіограми вчителя як суб'єкта виховання (історичний аспект) [Електронний ресурс] / М.П. Пантюк // Педагогічний альманах. – 2013. – Вип. 20. – С. 273-279. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_20_45.
8. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика [монографія] / Раїса Миколаївна Пріма. – Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. – 367 с.
9. Прохоренко Д.В. Формалізація моделі вищого образования України, як крупномасштабной динамической системы [Електронний ресурс] / Д.В. Прохоренко, А.В. Пуляева // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 15(2). – С. 68-76.
10. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Лілія Леонідівна Сушенцева ; за ред. Н.Г. Ничкало ; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 439 с.
11. Фамілярська Л.Л. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу [Електронний ресурс] / Л.Л. Фамілярська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 41. Вип. 3. – С. 117-127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_41_3_13.

Денисенко Н.Г.

Луцкий педагогический колледж

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ КАЧЕСТВО СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

Исследованы классификации видов мобильности за профессиональным направлением и специфически-профессиональными признаками. Особенность представленных материалов заключается в том, что автором рассмотрено сочетание таких видов мобильности, как «профессиональная мобильность», «педагогическая мобильность» и «карьерная мобильность» в процессе подготовки будущих учителей физической культуры. Универсальными подходами к раскрытию сущности указанных терминологических сочетаний, определены андрагогический и конструктивный подходы. Указано, что проблема профессиональной мобильности будущих учителей физической культуры – это новое явление в национальной педагогической науке. Представлено собственное толкование понятия «карьерная мобильность в физическом воспитании».

Ключевые слова: мобильность, профессиональная мобильность, педагогическая мобильность, карьерная мобильность, будущий учитель физической культуры, андрагогический подход.

Denisenko N.G.

Lutsk Pedagogical College

PROFESSIONAL MOBILITY AS A PROFESSIONAL QUALITY OF A MODERN TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

Summary

The classification of mobility types according to the professional direction and specific-professional characteristics are studied. The peculiarity of the presented materials is that the author considers the combination of such mobility types as «professional mobility», «pedagogical mobility» and «career mobility» in the process of preparation of future PE teachers. The universal approaches to the disclosure of the mentioned terminological combinations essence are andragogical and constructive. It is indicated that the problem of professional mobility of future PE teachers is a new phenomenon in the national pedagogical science. The author presents her own interpretation of the concept of «career mobility in physical education».

Keywords: mobility, professional mobility, pedagogical mobility, career mobility, future teacher of Physical Education, andragogical approach.